

Вероніка ТОРМАХОВА,

orcid.org/0000-0003-3821-0655

кандидат мистецтвознавства, доцент,

доцент кафедри музичного мистецтва

Київського національного університету культури і мистецтва,

доцент кафедри естрадного співу

Приватного вищого навчального закладу

«Київський університет культури»

(Київ, Україна) *nikusya2008@ukr.net*

МУЗИКА ДО ВИСТАВИ «PETER PAN» ЛЕОНАРДА БЕРНСТАЙНА ЯК ПРИКЛАД ЙОГО МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНОГО СТИЛЮ

Статтю присвячено аналізу музики до вистави «Peter Pan» Леонарда Бернстайна як важливого етапу становлення його музично-театрального мислення. У роботі розглянуто місце цього твору в контексті ранньої творчості композитора та його значення для подальшого розвитку жанру американського мюзиклу. Обґрунтовано, що «Peter Pan» не є повноцінним мюзиклом у традиційному розумінні, а постає як перехідна жанрова форма між драматичною виставою з музичними вставками та цілісним музично-театральним твором. Проаналізовано особливості музичної драматургії твору, зокрема його фрагментарну будову, відсутність наскрізної композиційної єдності та роль інтонаційної спорідненості у формуванні цілісності. Окреслено характерні риси музичної мови Л. Бернстайна, серед яких – поєднання академічної техніки з елементами популярної музики, пісенність мелодики, ритмічна рухливість, прозорість гармонічної структури та орієнтація на комунікативність і доступність сприйняття. Визначено значення оркестровки як важливого чинника створення образного простору твору, зокрема у відтворенні атмосфери фантастичного світу Неверленду. Особливу увагу приділено аналізу вокального номера «Dream With Me», який розглядається як ліричний центр композиції. Виявлено риси, що наближають його до оперної арії, водночас підкреслено збереження жанрової специфіки мюзиклу через простоту, наспівність і доступність музичної мови. Доведено, що в цьому номері виявляється характерна для Л. Бернстайна здатність поєднувати театральну функціональність із самостійною художньою цінністю музичного матеріалу. Музику до спектаклю «Peter Pan» слід розглядати як своєрідну творчу лабораторію композитора, у якій формуються основні принципи його стилю: синтез жанрів, полістилістика, контрастність образних сфер та орієнтація на емоційний вплив. Цей твір постає важливим етапом у процесі становлення індивідуального стилю Л. Бернстайна та розвитку американського музичного театру ХХ століття.

Ключові слова: Леонард Бернстайн, мюзикл, музичний театр, «Peter Pan», музична драматургія, стиль композитора.

Veronika TORMAKHOVA,

orcid.org/0000-0003-3821-0655

PhD in Art Studies, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Musical Art

Kyiv National University of Culture and Arts,

Associate Professor at the Department of Pop Singing

Private Higher Educational Institution “Kyiv University of Culture”

(Kyiv, Ukraine) *nikusya2008@ukr.net*

MUSIC FOR THE PLAY “PETER PAN” BY LEONARD BERNSTEIN AS AN EXAMPLE OF HIS MUSICAL-THEATRICAL STYLE

The article is devoted to the analysis of the music for the play “Peter Pan” by Leonard Bernstein as an important stage in the formation of his musical-theatrical thinking. The study examines the place of this work within the context of the composer’s early творчість and its significance for the further development of the American musical genre. It is substantiated that “Peter Pan” is not a full-fledged musical in the traditional sense, but rather a transitional genre form between a dramatic play with musical insertions and a complete musical-theatrical work. The features of the musical dramaturgy of the work are analyzed, in particular its fragmentary structure, the absence of a through-composed unity, and the role of intonational affinity in shaping its coherence. The characteristic features of Bernstein’s musical language are outlined, including the synthesis of academic technique with elements of popular music, melodic lyricism, rhythmic vitality, transparency of harmonic structure, and an orientation toward communicativeness and accessibility of perception.

The importance of orchestration as a key factor in creating the imaginative space of the work is determined, particularly in conveying the atmosphere of the фантастичний world of Neverland. Special attention is paid to the analysis of the vocal number "Dream With Me," which is considered the lyrical center of the composition. Features that bring it closer to an operatic aria are identified, while the preservation of the musical genre specificity is emphasized through simplicity, singability, and accessibility of musical language. It is demonstrated that this number reveals Bernstein's characteristic ability to combine theatrical functionality with the independent artistic value of musical material. The music for the play "Peter Pan" should be regarded as a kind of creative laboratory in which the main principles of the composer's style are formed: synthesis of genres, polystylistics, contrast of figurative spheres, and orientation toward emotional impact. This work represents an important stage in the formation of Bernstein's individual style and in the development of the American musical theater of the twentieth century.

Key words: Leonard Bernstein, musical, musical theater, «Peter Pan», musical dramaturgy, composer's style.

Актуальність проблеми. У сучасному музикознавстві зростає інтерес до вивчення процесів формування індивідуального стилю композитора, зокрема на ранніх етапах його творчості. У цьому контексті особливої уваги потребує спадщина Леонарда Бернстайна – одного з провідних представників американського музичного театру ХХ століття, чия творчість суттєво вплинула на розвиток жанру мюзиклу. Попри значну кількість досліджень, присвячених зрілим творам композитора, його ранні сценічні роботи, зокрема музика до вистави «Peter Pan», залишаються недостатньо висвітленими у науковій літературі. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу цього твору як перехідного явища між драматичним театром і мюзиклом, що дає змогу глибше зрозуміти еволюцію стилю Л. Бернстайна та загальні тенденції розвитку американського музичного театру. Особливого значення набуває також вивчення взаємодії академічних і популярних елементів у його музиці, що є визначальною рисою сучасної музично-театральної практики. Таким чином, звернення до музики «Peter Pan» як до своєї творчої лабораторії композитора є важливим для розширення уявлень про закономірності формування авторського стилю та розвитку жанру мюзиклу в цілому.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

Проблематика музичного театру та жанру мюзиклу знайшла відображення в сучасних музикознавчих дослідженнях як українських, так і зарубіжних науковців. Зокрема, у праці А. Бондаренко розглядається мюзикл як інтонаційна практика, акцентується увага на ролі інтонаційних моделей у формуванні доступності та емоційної привабливості музичного матеріалу, що є важливим для розуміння специфіки музично-театрального мислення композиторів. Дослідження Д. Кравченка присвячене аналізу сучасного театрального мюзиклу як явища видовищної культури. Автор підкреслює синтетичну природу жанру, його зв'язок із театральною традицією та особливості драматургії, що дозволяє розглядати мюзикл як складну

міжвидову форму мистецтва. Серед зарубіжних праць важливе місце посідає дослідження В. Еверетта, у якому мюзикл розглядається як один із провідних жанрів музичної культури ХХ століття. Автор пропонує системний підхід до вивчення історії, теорії та практики мюзиклу, що створює теоретичне підґрунтя для аналізу творчості Леонарда Бернстайна. Біографічні та довідкові відомості про композитора представлені в електронних ресурсах, зокрема у матеріалах Бібліотеки Конгресу, де зібрано архівні документи та матеріали, пов'язані з творчістю Л. Бернстайна, а також на офіційному сайті Leonard Bernstein Office, що містить узагальнену інформацію про його життєвий і творчий шлях. Додаткові біографічні відомості подано в онлайн-ресурсі Find a Grave (Bjornstad, 1998), який містить фактографічні дані про життя композитора. Водночас аналіз наукової літератури засвідчує, що попри наявність досліджень, присвячених загальним питанням жанру мюзиклу та творчості Бернстайна, музика до вистави «Peter Pan» залишається недостатньо вивченою. Зокрема, бракує комплексних музикознавчих розвідок, спрямованих на аналіз її жанрової специфіки, музичної драматургії та ролі у формуванні індивідуального стилю композитора, що й зумовлює актуальність даного дослідження.

Мета статті: аналіз музики до вистави «Peter Pan» Л. Бернстайна як раннього етапу формування його музично-театрального стилю, зокрема виявлення особливостей жанрової природи твору, специфіки музичної драматургії та характерних рис музичної мови композитора.

Виклад основного матеріалу. Леонард Бернстайн – видатний американський композитор, диригент і педагог, одна з ключових постатей музичної культури ХХ століття. В. Бйорнстад зазначає, що «за життя він отримав численні нагороди, зокрема Kennedy Center Honors та Grammy Lifetime Achievement Award» (Bjornstad, 1998). Його діяльність охоплює як академічну музику, так і музичний театр, де він став одним із реформаторів жанру. Як зазначається на сайті «Leonard

Bernstein Office”, це «композитор, диригент оркестру та піаніст, який був одним із перших диригентів, народжених і тих, що отримав освіту у США, що здобули світове визнання і стали ключовими постатями оркестрового диригування другої половини ХХ століття». Його творчість поєднує симфонізм, театральність і доступність музичної мови, що дозволило йому значно розширити аудиторію академічного мистецтва.

Композиторська спадщина Л. Бернштейна надзвичайно різноманітна: від симфоній і балетів до опер і мюзиклів. Найбільшу популярність йому принесли бродвейські твори, зокрема «On the Town» (1944), «Wonderful Town» (1953) та «West Side Story» (1957). Як зазначає В. Еверетт, «... мюзикл, інсценований або екранізований, є одним із найвпізнаваніших жанрів ХХ століття» (Еверетт, 2011), що значною мірою пояснює широку популярність цього напрямку. Саме в жанрі мюзиклу найяскравіше проявився талент Л. Бернштейна синтезувати різні музичні стилі й поєднувати академічну техніку з елементами популярної музики.

У цьому контексті важливо враховувати специфіку самого жанру. Як зазначає Д. Кравченко, «домінантною ознакою мюзиклу є його художньо-естетична (мистецька) природа, зумовлена тим, що виник він саме на театральній сцені. Сюжетно-тематичні особливості мюзиклу визначаються музичними традиціями, драматургією та особливою специфікою постановок». Це положення є ключовим для розуміння не лише зрілих творів Л. Бернштейна, а й його ранніх експериментів у музичному театрі (Кравченко, 2014: 50).

Особливе місце у творчості Бернштейна посідає музика до вистави «Peter Pan» (1950), створеної за п'єсою Дж. М. Баррі. На сайті Library of Congress, цей твір розглядається не як повноцінний бродвейський мюзикл, а як сценічна музика проміжного типу – між драмою з музичними вставками і музичним театром. Саме тому він має специфічну, фрагментарну будову та відрізняється від пізніших масштабних сценічних робіт композитора. Згідно з матеріалом, музика до постановки «Peter Pan» не утворює наскрізної драматургічної структури: вона складається з окремих пісенних номерів, танцювальних епізодів і оркестрових вставок. При цьому цілісність твору забезпечується не формальною єдністю, а спільною образністю, інтонаційною спорідненістю та логікою сценічної дії. У музичному відношенні цей твір демонструє характерний для раннього Л. Бернштейна синтез академічної техніки й театральної виразності. Його стиль поєднує пісенність, діатонічну простоту, ритмічну рухливість і сценічну характер-

ність. Уже тут проявляється одна з головних рис композитора – здатність створювати яскраві, легко впізнавані інтонації, що безпосередньо пов'язані з драматургією образів.

Важливою є також гармонічна й оркестрова мова твору. Вона залишається відносно прозорою, підпорядкованою сценічній дії та орієнтованою на комунікативність і доступність. Оркестровка виконує не лише супровідну, а й образотворчу функцію, формуючи атмосферу фантастичного світу Неверленду.

З драматургічного погляду музика «Peter Pan» будується на контрасті двох сфер – реального, домашнього світу і фантастично-пригодницького простору. Саме через таку систему протиставлень Бернштейн починає формувати той тип музичного мислення, який згодом досягне повного розвитку в його зрілих творах. Проміжна жанрова природа безпосередньо впливає і на музичну драматургію твору. На відміну від пізніших великих театральних робіт Бернштейна, тут немає наскрізно вибудованої музичної форми, де кожен номер логічно врістає в попередній і наступний. Американські дослідження (Leonard Bernstein Office) про твір підкреслюють, що частина написаної музики не ввійшла до первісної постановки або була змінена ще до прем'єри; це підтверджує і лист Бернштейна, збережений у Library of Congress, де він погоджується з вилученням пісні «Dream With Me» з вистави. Тому «Peter Pan» постає як твір фрагментарний, складений із пісенних номерів, танцювальних епізодів і оркестрових номерів, а його цілісність забезпечується не стільки суворою формою, скільки спільною образністю, інтонаційною спорідненістю матеріалу та театральною логікою розвитку сцен.

Музична мова (Leonard Bernstein Office) свідчить про дуже характерний для раннього Л. Бернштейна синтез академічної техніки та популярно-театральної виразності. Навіть у стислому офіційному описі твору підкреслено, що композитор створив і пісні, і сценічну музику, тобто уявляв виставу як багатошарову партитуру. Саме тому в «Peter Pan» відчутна типова для Бернштейна полістилістика: діатонічна простота й пісенність поєднуються з театральною рухливістю, танцювальні ритми – з епізодами ліричного піднесення, а інтонації дитячої уяви – з виразною сценічною характерністю. Це ще не та масштабна стильова напруга, яку ми знаємо з «West Side Story» чи «Candide», але вже цілком упізнаваний почерк композитора, який тяжіє до контрасту, пластичності та емоційної безпосередності.

Мелодика твору, якщо узагальнювати американські коментарі й наявні архівні свідчення, буду-

ється на чіткому, легко впізнаваному тематизмі. У списках матеріалів Бібліотеки Конгресу (Library of Congress) бачимо самі назви номерів – «Dream with Me», «My House», «Peter, Peter», «Pirates' Song», «Who Am I» – і вже цей перелік назв окреслює коло головних образів: мрія, дім, гра, піратська стихія, самоусвідомлення. Це музика, орієнтована не на складну симфонічну розробку, а на ясний театральний ефект: мелодія повинна одразу окреслити персонажа, стан чи сценічну ситуацію. Для Л. Бернстайна тут важливою стає наспівність, афористичність інтонації, здатність теми швидко закарбовуватися в пам'яті, що особливо доречно у творі про дитинство, фантазію і гру.

Гармонічна мова «Peter Pan», не є принципово авангардною чи ускладнено модерністською. Навпаки, для цього твору логічною є відносна прозорість гармонії: вона має підкреслювати сценічну дію, забезпечувати швидке переключення між епізодами та підтримувати виразність вокальної лінії. У цьому сенсі музика тяжіє до тональної опори, до використання тризвуків, а драматичний ефект виникає переважно завдяки змінам фактури, ритму, регістру та тембрового колориту, а не через складну гармонічну вертикаль. Для дитячого фантастичного сюжету така модель особливо органічна: музика повинна зберігати відчуття ясності, руху та театральної комунікативності.

Окремої уваги заслуговує оркестрове мислення Л. Бернстайна. Американські дослідження (Leonard Bernstein Office), присвячені концертно-сценічній версії твору, підкреслюють, що музика існує у двох основних редакціях – театральній і концертній, причому концертна версія з оповідним текстом виявилася особливо успішною у самостійному виконанні. Це означає, що оркестрова тканина «Peter Pan» має відносну автономність: вона не лише супроводжує драматичну дію, а й може самостійно творити атмосферу казковості, польоту, небезпеки чи домашнього затишку. У такій музиці особливо важливими стають світлі, прозорі тембри, чіткий ритмічний профіль і здатність швидко змінювати характер відповідно до сценічної ситуації. Оркестровка тут виконує не декоративну, а образотворчу функцію: вона моделює сам простір Неверленду як мінливий світ дитячої уяви.

У драматургічному сенсі одна з головних рис музики «Peter Pan» полягає в протиставленні двох сфер – домашньої, людської, емоційно безпечної та фантастично-пригодницької, пов'язаної з Неверлендом. Хоча американські архівні й офіційні джерела (Library of Congress) не подають розгорнутого аналітичного розбору за сценами, сам набір номерів і жанрова конструкція твору ясно вказують на це розмежування. Пісні на кшталт «My House» або «Dream with Me» природно тяжіють до ліричного, внутрішнього плану,

тоді як «Pirates' Song» чи інші сценічно активні епізоди мали б втілювати рух, гру, небезпеку, комічну агресію. Саме в цьому контрасті вже проявляється майбутня сила Бернстайна-драматурга: він мислить музику як систему психологічних і просторових опозицій, де кожен номер не просто прикрашає дію, а окреслює окремий емоційний світ.

Важливо також, що американські джерела наголошують на складній історії побутування цього твору. За даними офіційного ресурсу Бернстайна, музика до вистави «Peter Pan» понад пів століття залишалася в тіні й була фактично затьмарена пізнішою, значно відомішою версією «Peter Pan» 1954 року з музикою Марка Чарлапа, текстами Керолін Лі та додатковим матеріалом Джула Стайна, Бетті Комден і Адольфа Гріна (Leonard Bernstein Office). Через це твір Бернстайна довго не сприймався як значний етап у його театральній еволюції. Проте саме американська музикознавча й архівна робота – зокрема віднайдення матеріалів і концертне відновлення партитури – повернула «Peter Pan» в історію американського музичного театру як важливий ранній експеримент композитора.

Отже, «Peter Pan» Л. Бернстайна слід розглядати як ранній, перехідний, але дуже показовий твір. У ньому ще немає тієї архітектонічної довершеності, яку матимуть його зрілі сценічні композиції, проте вже повністю відчутні основні риси його стилю: поєднання пісенності й театральності, жанрова гнучкість, прозора тональна основа, чітка образна диференціація персонажів і ситуацій, а головне – вміння перетворювати музику на безпосередній носій гри, фантазії та емоційного розвитку сцени. Саме тому «Peter Pan» важливий не лише як маловідомий епізод у біографії Л. Бернстайна, а як своєрідна лабораторія його майбутнього музично-театрального мислення.

Розглянемо номер «Dream With Me» з мюзиклу «Peter Pan». У мюзиклі Leonard Bernstein вокальний номер виконує персонаж Венді Дарлінг. Це лірична пісня-коліскова, у якій героїня звертається до Пітера Пена і запрошує його розділити світ мрій та фантазій. У драматургічній структурі твору цей номер виконує важливу емоційну функцію: він підкреслює романтичний і водночас дещо меланхолійний настрій сцени, розкриває внутрішній світ Венді та її прагнення до духовної близькості й взаєморозуміння.

У цьому номері відчутний вплив оперної арії на будову вокальної партії солістки: наспівна мелодія широкого дихання, наявність інтонаційних розгортань із великими інтервальними стрибками, вихід у високий регістр на кульмінаційних моментах. Це сприяє посиленню емоційної виразності та підкреслює ліричний характер образу. Важливо зазначити, що подібний тип мелодичного мислення згодом отримає подальший роз-

виток у творчості композитора: зокрема, мелодія пісні Тоні «Maria» з мюзиклу «West Side Story» будується на аналогічних широких інтервальних стрибках, що підсилюють емоційний напружений і піднесений характер висловлювання. Разом із тим, на відміну від класичної оперної арії, музична мова номера зберігає простоту й доступність, характерну для жанру мюзиклу: гармонія залишається прозорою, мелодика – легко сприйнятною і запам'ятовуваною. Саме такий синтез академічних і популярних елементів є типовою рисою стилю Л. Бернштейна. Як зазначено на сайті Leonard Bernstein Office, «він руйнував усталені норми, ламав традиції та відкривав нові можливості» (Leonard Bernstein Office).

Оркестровий супровід у цьому номері виконує делікатну підтримувальну функцію, створюючи атмосферу спокою, мрійливості та інтимності. Темброва палітра тяжіє до м'яких, світлих звучань, що підсилюють ефект колискової. Водночас музика не лише супроводжує вокальну партію, а й формує емоційний простір сцени, занурюючи слухача у світ дитячої уяви. Таким чином, «Dream With Me» виступає одним із ключових ліричних центрів мюзиклу, в якому поєднуються театральна функціональність і самостійна музична цінність. Цей номер демонструє здатність композитора передавати складні емоційні стани через прості, але виразні музичні засоби, що є характерною рисою його музично-театрального мислення.

Отже, «Peter Pan» є важливим раннім етапом творчості Л. Бернштейна. Як зауважує А. Бонда-

ренко, «для композиторів, що створюють музику до мюзиклів, важливим є вибір інтонаційних практик, які спонукають до її легкого, гедоністичного сприйняття» (Бондаренко, 2022: 50). Хоча цей твір ще не має цілісної драматургічної структури, притаманної його пізнішим мюзиклам, у ньому вже чітко простежуються основні риси його стилю: поєднання театральності й пісенності, жанрова гнучкість і орієнтація на емоційне сприйняття. Саме тому цей твір можна розглядати як своєрідну творчу майстерню для формування музично-театрального мислення композитора.

Висновки. У результаті дослідження встановлено, що музика до вистави «Peter Pan» Леонарда Бернштейна є важливим етапом формування його музично-театрального стилю та має перехідний характер, поєднуючи риси драматичної вистави з музичними вставками та мюзиклу. Визначено, що попри фрагментарність композиції, цілісність твору забезпечується інтонаційною спорідненістю матеріалу та логікою сценічної дії. Виявлено ключові риси стилю композитора – синтез академічного й популярного, пісенність, жанрову гнучкість і орієнтацію на емоційне сприйняття. Доведено, що номер «Dream With Me» виконує функцію ліричного центру та відображає здатність композитора поєднувати театральність із самостійною музичною виразністю. Узагальнено, що «Peter Pan» постає як творча лабораторія формування індивідуального стилю Л. Бернштейна і має значення для розуміння розвитку американського музичного театру ХХ століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко А. Мюзикл як інтонаційна практика. Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство, 2022. Вип. 46. С. 78–86.
2. Кравченко Д. М. Сучасний театральний мюзикл як явище видовищної культури. Імідж сучасного педагога. 2014. № 10. С. 47–50.
3. Bjornstad W. Leonard_Bernstein URL: <https://www.findagrave.com/memorial/1166/leonard-bernstein> (дата звернення: 30.04.2026).
4. Everett, W. A. The Musical: A Research and Information Guide. 2nd ed. New York: Routledge, 2011.
5. Library of Congress. Leonard Bernstein Collection. URL: <https://www.loc.gov/collections/leonard-bernstein/about-this-collection/> (дата звернення: 30.04.2026).
6. Leonard Bernstein Office. About Leonard Bernstein URL: <https://www.leonardbernstein.com/about> (дата звернення: 30.04.2026).

REFERENCES

1. Bondarenko A. (2022) Muzykl yak intonatsiina praktyka. [Musical as an intonational practice] Visnyk KNUKiM. Seriya: Mystetstvoznnavstvo, 46, 78–86. [in Ukrainian].
2. Kravchenko D. M. (2014) Suchasnyi teatralnyi muzykl yak yavyshe vydovyschnoi kultury. [Modern theatrical musical as a phenomenon of spectacle culture] Imidzh suchasnoho pedahoha, 10, 47–50. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/isp_2014_10_14 [in Ukrainian].
3. Bjornstad W. (1998) Leonard Bernstein. Available at: <https://www.findagrave.com/memorial/1166/leonard-bernstein> (accessed: 30.04.2026).
4. Everett W. A. (2011) The Musical: A Research and Information Guide. 2nd ed. New York: Routledge.
5. Library of Congress (n.d.) Leonard Bernstein Collection. Available at: <https://www.loc.gov/collections/leonard-bernstein/about-this-collection/> (accessed: 30.04.2026).
6. Leonard Bernstein Office (n.d.) About Leonard Bernstein. Available at: <https://www.leonardbernstein.com/about> (accessed: 30.04.2026).

Дата першого надходження статті до видання: 30.04.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.05.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

